د افـغـانـستان اسلامي جمهوريت
لـــــوړو زده کـــــــړو وزارت
د پــکــتــيــا پـــــــــوهنتون
د ښــوونې او روزنې پــــــوهنځي
دپــښــتـــو ادبياتــــــو څانګه
دريم ټولګي اول سمستر لکچر نوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

Ketabton.com

ترتيب کوونکی استاد : رحمت الله
تــدريـــسي استاد : انعام الله "درويش"

کال:..(۱۳۹۲هـ ش)

Upload by: Sharifullah "Arman"

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږېږو ښه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترخټک پورې رسولی.
خپله کورنۍ اونسب یې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰ ابتداء به یې دخپله نمسیه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشیخ علي ، شیخ علي دهوتي ،هوتي دبتي ، بتي دلقمان ،لقمان دبرهان ،برهان درې زویه : لقمان چې خټک یادیږي .سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخیل دی).

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبیا یې ترخټک او ورپسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاریخ په کتابونوکې هم له ځینو جزیي توپیرونو سره همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شبهې وړ نه ده خوبیا دخټک اوکرلاڼي پورې چې دا شجرې رسېدلې دي د شک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنګه لوی خان په خپله یوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان یم — چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ — چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ — چې په توره شو سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکبر بــــــــادشاه په دور   شودخپل ولــس تر خان

دپورته قصـيدې د راوړلو څخه زمونږه دخان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شــو اودملک اکوړي څخه به يې راونيسو.
په پورته پيژندنه کې ذکر شــول چې ملک اکوړی د درويش عرف چنجو زوی لومړنی خټک ؤ چې شهرت يې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابليت له امله يې دجلاالدين اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) خټک ؤ.

د خوشحال خان زوکړه :

ترديځايه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب يو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپيدا ايښت ته.
خان په خپله قصيده راشــه واوره داســتان کې دخپلې زوکړې کال داسـې ښودلی دی :

دهجرت زر دويشت سن ؤ   چې زه راغلم په جها ن

همدرانګه دتاريخ مرصــع په (۲۵۸) مخ کې يې دزوکړې تاريخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاريخ خوشحال خان خټک دربيع الثاني   امـــد چون درين کهنه رباط
خاني حـــق اګـر دانا و مــــــرد را   تاريخش ګشت (خيرعالمياني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته (خیرعالمیاني) کلمه د ده دزوکړې ماده ده چې دبجد په حســـاب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .
خــــــــوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربیع الثاني په میاشت کې زیږېدلی دی. داچې دربیع الثـاني پـه کومـه ورځ پیـداشــوی دی (جوت معلومات نه شته . په توابعو پورې مربوط دکربوغې اوسیدونکی ؤ دځینو وړو مســائلو په رامنځته کیدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځایه (خوړې) تـه راغـی . اولـه خپـل ټولي ســره بـه دســونیـالي پـه دره کې چپاوونوبوخت ؤ . اوله خپل ټولي سره به دسونیالي په ګوپال داس دتاریخ ضــلع پشــاور (۳۰۲- ۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې : ملک اکوړی خـــــــــان دکربوغي نه ؤ) بلکې دی دخوترې(دخوتره) اوسیدونکی ؤ اوله هغه ځایه یې کوچ کړی دی .
کله چې په (۱۹۸۹) هــــ ق کال جلال الدین اکبردمیرزا حکیم دتعاقب لپاره ده ته راغی . نو دلویې لارې دســاتلو لپاره له ســردارانو ســره خبرې وکړې ، پـدغـه وخت کې ملـک اکوړي زیـات شــهرت پیـداکړی ؤ . نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زیات ټینګارکاوه .
اکبرپاچا دی راوغوښت
پرده یې زیاته مهرباني وکړه . ده هم شــاهي ملازمت غوره کړه ، اودا وعده یې ورسره وکړه چې دی اوقبیله به یې دپاچا وفادار اوخدمتګار وي . پاچا له خیراباد ه تر نوښـــاره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاګیرکې ورکړه په لاره یې دڅارویو دتګ راتګ دمحصــول اخیســتو اختیـار هم ورکړه اودشاهي سرک ســــــــــاتنه یې هم ده ه وسپارله . خوباید ووایو چې د(۱۰۲۲ هـــ ق) کال د ربیع الثاني میاشــت چې د(۱۲۱۳ م) کال د مې دمیاشتې دیویشتمې سره سمون خورې زوکړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ یا امپراتورۍ واکې دجلال الدین اکبر دزوی نورالدین دکورنۍ دجاګیردارۍ کابو درې دیرش کاله تیر ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ویشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سـرداری مرکز ؤ چې په همدغه سـرای کې خوشـحال بابا دنیا سترګې غړولې دي.

د خو شحال خان خټک کورنۍ: د کوهاټ ضلع، د خټکو کور دی، یعنې د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته ده، په کوهاټ کې د خټکو دوه لوی ښاخونه دي، یو یې بولاق او بل یې تری دی. د خوشحال خټك د غور نیکه نوم اکوړي و، چې په تری خټك پورې یې تړاو درلود د ملك اکوړ په وخت کې هم د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته وه، خو ملکاکوړی له کوهاټه راغلی او د اټك پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټك څخه د نوښار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، دا سې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوښار او اټك تر منځه خټك اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملك اکوړي سره له کوهاټه راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړك پر غاړه یو کلی اباد کړ، چې تر ننه پورې آباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دویم ځل دروه د کوهستاني سیمې په لور راغی نو د هغه جرنیل مان سنګهـ او نورو معتمدینو ورسره د ملك اکوړي پېژند ګلوي وکړه، مان سنګهـ بادشاه ته وویل چې دا ملك په دې سیمه کې یو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټك او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړك ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسوي. په دې وخت کې یو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به یې لوټلې، چې پر سړک امن نه وه بادشاه ته وویل شول چې د ملك اکوړي او د هغه د قبیلې له یوسفزو سره دښمني ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبايلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملك اکوړی په اخلاص سره د سړك ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملك اکوړي ته یې د نوښار او اټك تر منځه سیمه د جاګیر په ډول ورکړه، پر دې سربیره ملك اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د ملك اکوړي له شهرت سره سم د خټك قبیلې نوم هم یاد شو ګنې تر اوسه پورې دومره په نوموړکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لویو قبیلو یادونه کړې ده خو خټك یې ورکې نه دي یاد کړي.

ملك اکوړی د درویش عرف چنجو زوی، لومړی خټك و چې شهرت یې بیاموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابلیت له امله یې د جلال الدین اکبر توجه جلب کړه ده ته ملك اکو هم وایي:

دی ترې خټك وه او د دوست محمد کامل د څېړنو له مخې د ټیري په توابعو پورې اړوند د کربوغې اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګان په وجه له هغه ځایه (خوړې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونیالۍ په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټك د منشي ګوپالداس د تاریخ ضلع پشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې ملك اکوړ خان له کربوغې څخه نه و، بلکې د څوترې (څوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځایه یې کوچ کړی دی، د ملك اکوړي دغه جاګیرداري او منصبداري د ده اولادې ته په میراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یو نه بل ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ملك اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملګرو سره د نازو خان بولاق ختټك له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشر يې يحيی خان نومېده او قبيلې يې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخيست دغه وخت د ختټکو خپلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځينې خپلونه د يحيی خان په سردارۍ راضي نه وو.

ددغو دښمنيو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې يوه ورځ يحيی خان نوښار ته روان وه، ځينو ختټکو ورته لار نيولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه يې ووژل د يحيی خان تر وژل کېدو وروسته قبيلې شهباز خان ختټك(۱۰۰۰-۱۰۵۰هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخيستو لپاره د سينيو ختټکو پر کليو حملې وکړې، سيني ختټك غروته وختل د ملك ښادي خان زوی ووژل شو د ختټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان ختټك د مغل شهنشاه نورالدين جهانګير(۱۰۱۴-۱۰۳۷هـ) (۱۶۰۵ -۱۶۲۷ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲هـ ق کال د دويمې خور په مياشت، چې د۱۶۱۳ع کال د مې يا جون له مياشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵ميله ختيځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سيند په سهيلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزيږېد.

زده کړه: د خوشحال خان ختټك زده کړه سيستماتيکه بڼه نلري او هم يې د زده کړې په اړه پوره ځرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه يې ډېر څه په ځرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه يې داسې ځرګند څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثـــر (ننګيالی د زمانې) کې د ځينو څېړونکو ليکنې راوړي چې زه يې دلته اړينې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي : ((زموږ استاد اويس صديق ملتاني ډېـــر بزرګ متبرک سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه ...))
له دې پورته يادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه اويـــس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه يې استاد و . خو لکه استاد کامل چې ويلي دي: ((دا نه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او څومره وخت زده کړه کړې ده)).
پرېشان ختک ويلي دي چې د ځينو خلکو دا خيال دی چې خان په ملتـــان کې هم درس ويلی دی، خو ځينې بيا وايي کېدای شي شاه اويس ملتاني دې په پېـــښور کې تدريس کاوه ځکه چې پېښور هم د ديني علومو مرکز وه.
د خوشحال خان ختک د زده کړې په باب سړی دا ويلای شي چې ده د کور په جومات او يا سيمه ييزه مدرسه کې درس ويلای دی . اما دا نه ده ښکاره چې ده څومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې يې يوازې دشاه اويس ملتاني نوم څرګند دی نور استادان يې نه دي معلوم ....
خـــو کــــه چېرې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته ښکاري چې دده خارق العاده
استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غو زده کړو يې بيا په اثارو کې خپل ځان ښکاره کړی دی، عبدالحی حبيبي د خوشحال مرغلرې د مقدمې په (۱۸مخ) کې ليکلي دي: ((خوشـــحال خان پـه کوچنيوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ويلي وو دده له کلامه ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکاربږي چې ده اسلامي علوم لکه : فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکه : معاني، بيان، عروض، قافيه او نور ټول ويلي او پري عالم و)).

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۶۷هـ ق) مړ دی دی د جهانګير او شاه جهان په دورانونو کې د نيمې وچې له جيدو عالمانو څخه وه خوشحال خان په دستار نامه کې راوړي دي: ((عالم العلما مولانا عبدالحکيم سيالکوټی مې په خپله وپوښتېده، لکه : مسطور شول)).

واده او اولاده: خوشحال خان خټك په(۱۰۴۰هـ) کال د ۱۸ کالو په عمر واده وکړ، د واده په ورځ پرې سخته تبه راغلې وه، چې په خپلې ورا پسې هم لاړ نشو. هېواد مل ليکي چې په ناوې پسې د خسر کورته نشواى تللاى، ناوې يې انا (قذيفې) راوسته دی له تبې تاوېده لوخې پوخې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مور او څو نورو ښځو برستن پرې ټينګه کړه، تر دې حده چې خان بې هوښه نه بلکې داسې فکر کېده چې مړ دې وي. ښځو شور فغان پيل کړ، مګر االله تعالی دی وساته، ساه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسته خو له پرې راغله لړ پر حال راغی خلك يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شي، چې خوشحال خان څو نور ودونه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي اودخان په آثارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشحال خان خټك څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسربېره يې په حـرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځوڅخه يــې د شــپېتو شـاوخـوا زامــن او يو دېرش لوڼې زېږېدلې وې.

د تاريخ مرصع په(۲۵۹-۲۵۸) مخونو کې راغلي دي: ((واضع دې شي، خان علين مكان ته حق تعالى شپږ پنځوس فرزندان نارينـه كرامـت كـړه، پـه داواړو کې خان جنت مکان والاتنبان چې والد د مولف دی، اثـر او ولـي عهـد وه، سـعادت خان، بهرام خان، نظـام خـان، يحيـى خـان او شـهباز خـان دا شپږ واړه لـه يـوې مـوره وو)).

خان هم په خپل ديوان کې وخت پـه وخـت د خپلـو زامنـو شمېر ښـودلی دی دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلي دي او دا قطعـې افـضل خـان ختـك پـه تـاريخ مرصـع كـې راخيـستي دي پـر اشـــرف خـــان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان سربېره چې لـه يـوې موره وو د ځو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تــاريخ مرصــع نــه لاس تــه راغي دادي: عبد القادر خان، صدر خان، عابـد خـان، نـصرت خـان، سـكندر خـان، ګـوهر خـان، عجـب خـان، آزاد خـان، عبـدالعزيز خـان، خالـد خـان، طـاهر خـان، بختنـاك، جلال خان، عـادل خان، جعفر خان، اكبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عـادل خـــان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، کمال خان، محبت خان، علاوالدين خــــان، فتح خان، نوروز خان، شـاه علي خان، جنګي خان، مشکر االله خان، او نور .... د خـان د لوڼو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) ښودلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په فراقنامه کې خان دا شمېره دوه د پرش ښودلې ده، د لوښو په نومونو کې يې د دوو نومونه موږ ته ښکاره دي، يوه بي بـــي تاجـــه او بله بي بي حليمه، په پورته زامنو او لوښو کې يې ځينې د پښتو ژبې تکړه ليکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان خټک ته د قبيلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او يوسفزيو تر منځ کلونه دښمني پرلپسې پر يو بل د بريدونو پـه نتيجه کې لاپسې تازه کېدې په (۱۰۵۰هـ ق) کال شهباز خـان لـه يـو سـفزيو سـره پـه جګړه کې ډېر سخت ټپي شو خوشحال خان خټك هم ډېر سـخت ټپ خوړلى وه شـهباز خان د همدې زخم له سـببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو پـه عمـر مړ شـو دا چې خو شحال خان خټك دپلار مشر زوی وه نو قبيلې دی د سـردار او مـشر پـه توګـه ومانه ښاغلی کامل ليکي: (پـه ۱۰۵۰ سنه هـ. (۱۶۴۰-۱۶۴۰ع) کې اکـا خيلو چې د يوسفزو د کمـــــال زي تپې خلق د ماليې له ور کولو نه انکار و کړ، د رمضـــان په وروستيو کې شـهباز خـان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلړ د کندي په خوا کې د مـردان پـه ضـلع کې طورو او مايا و ته نژدې د خټکو اويو سفزو جنګ وشو. شهباز خان يو لويګنـــده په غـشي ولګيده تر بور ساقي بيګ يې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوســو ورځــو د پنځوســو کـالو په عمـر پر (۱۰۵۰هـ ق) کـال د شـوال پـه پـنځـم د زيارت پـه ورځ چې د (۱۲۴۱ع) کال د جنوری له اتلسـمې ســــره سـمون خوري په حق ورسيد)).

کله چې خوشـحال خـان خټـك د خپلې قبيلـې مـشر کېږي شاه جهـان هـم دده مشري تائيد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک جګړې:

زه د موضوع د لنډون لپاره دلته يوازې د خوشحال خان خټك دځينو مشهورو جګړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵ه) کال د بهاکو خان يوسفزي د بولاقو پر خټکو حمله او شهباز خان يې د مرستې لپاره له يو واړه لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خان هم په دې جګړه کې د ديار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره ګډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲ ه. کال پر عيسی خيلو يې بريد کړ ی دی چې ځينې همدا کال ښيي ځينې وايي چې څو ترې ته ترتګ وروسته يې دا حمله کړې ده.

۳: پر(۱۰۵۰ه) کال اکا خېلو د ماليې په ورکولو کې ناغيرې کړې وه ، په همدې بنسټ شهباز خان د روژې په وروستيو کې له يو واړه لښکر سره د اکا خېلو پر سيمه بريد وکړ، چې خوشحال خان او جميل بېګ هم له شهباز خان سره ملګري وو.

۴: پر (۱۰۵۱ه) کال د کانګړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲ه) کال د بلخ او بدخشان جنګي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳ه) کال له بنګښو سره جګړې.

۷: پر (۱۰۷۰ه) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰ه) کال يې له يو سفزيو سره جګړې.

۹: پر (۱۰۷۳ه) کال له باغيانو سره جګړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳ه) کال د خيبر جګړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳يا ۱۰۸۴هــ) کال د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ ورې جګړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴ه) کال له بنګښو سره جګړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳: د (۱۰۸۴هـ) په پای کې د کړپې او نوښار جګړې.
۱۴: پر (۱۰۸۲هـ) د ګنبت جګړه.
۱۵: پر(۱۰۹۱هـ) د ډوډې جګړه.

د کوچنیوالي ځیني مهمې پیښې:

دتاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان دشپږو او وو کالو ؤ) چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتۍ د سیند په اوبو کې دخوشحال خان دویښتو پورې تړلي وریښم لیدلي وو .

په اوبو رواووت ، چیغې سورې یې پیل کړې وې ، نورې خدمتګارانې راټولې شوې ،نس یېدا اوبو څخه ډک شوی ؤ، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی . ددې پیښې تاریخ : (۱۰۲۸ هـ ق) ښودل شوی دی خو د(پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹ هـــ ق) ښودل شـوی دی په غالب ګومان لومړنۍ سنه درسته ده ، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاګیر داري اومنصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شـوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسیدله کله چې ملک اکوړی دخپل زوی یوسف خان اوملګرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ.

چې مشـر یې یحیی خان ؤ چې په دغه وخت کې دخپل پلار ځای ناسـتي شـو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سـستي ونه کړه ډېر زریې دپلار او ورور انتقام واخیسـت . په دغه وخت کې دختکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه دیحیی خان په مشرۍ راضي نه وو . ددغو دښمنیو اوخپل منځي شخړو درې څلورکاله شوي وو چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان ځینیو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان نوښار ته روان ځینو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان دواړه یې ووژل .

دیحیی خان دمرګ څخه وروسته قبیلې دمشرۍ واګې شهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هــــ ق) ته وسپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخیستو لپاره دسینیو خټکو پرکلیو حملې وکړې ، سیني خټک غرونو ته وختل دملک زوی ښادي خان ووژل شو ، سیني خټک غرونو سرداري ترشهباز خان پورې ورسیدله .

داته کالو په عمر دګرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره دځپرې لاندې لوبې راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کاڼی دوه ټوټې تېزی سره ډېره راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کاڼی دوه ټوټې شو ، دخوشحال خان اوچولۍیې هم دوه ځایه کړ. بي هوښه شو ، کابو یوه اونۍ دمرګ سره لاس ګریوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغی اوروغ شو ، داپیښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شویده .

زده کړه : ددستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اویس صدیقي ملتاني ډېر بزرګ متبرک سړی ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ ۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وینا څخه ځرګندیږي چې خوشحال خان له شاه او یس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه یې استاد ؤ ، خواستاد کامل بیا داسې ویلي دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړې ده.
پروفیسورپریشان ختک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .
خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پیښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پیښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .
دده دزده کړې په باب سرې ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې یېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اوډژوندتر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .
په استادانو کې یې یواځې دشا ه اویس ملتاني نوم څرګند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خـــو دلاندې بیتونو څخه داڅرګندیږي چې خان دتعلیم نه دښکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عـــطایې نه دتحــــصیل دی کــــه خبر یم داملا ء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په ښکاروو کله ښکارپریښوم په کسب دکمال
دجهـان تحصیل به کُل واړه زمـــا ؤ که اخته نه وای دښکار په اشغال

خو که سرې دخوشحال بابا په اثاروته وګوري ، نو ورته جوتیږي چې دده دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغو زده کړو یې بیا په اثاروکې خپل ځان ښکاره کړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو په همکارۍ اود پښتنو په ضدد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړیده همدارنګه یې له دې څخه مخه دپښتو په ضدهم زیاته مبارزه کړیده،اوزیات پښتانه یې دتوري دتیغ څخه تیر کړیدي ، دلته مې لومړۍ دپښتو په ضد مبارزه باندې یوڅه رڼا اچوم اویوڅومهمې پیښې یې را اخلم.

۱. **په سیمه یزو جګړوکې دخان ګډون** : - لوی خان ددیارلسوکالوو عمرڅ چې باکو شهباز خان یوسفزي دبولاقو ختکو په یوه کلي حمله وکړه دخان پلارشهبازخان ختک دیووړوکې لښکر یې په جهانګیري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړیو کې ختک غالب اویو سفزي مغلوب ښکاریدل خوختک ډیرژرماتې سره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شولپاتې لښکر دخپل سردارسره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردارسره تیښته ځان خلاص کړ ددغې پیښې تاریخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ،دل شوي دی.

۲. **د بلړ جنګ** : - په تاریخ اثاروکې راغلی دي چې اکاخیلو (دمندړ قبیلې په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) دمالیې دپوره کولو کې ناغیړې کړې وه په همدې سبب نو د(۱۰۳۵ هـ ق) کال په رمضان کې شهبازخان ختک له یوه واړه لښکرسره دیوسفزي یوپه سیمه ځای په حمله وکړه چې پدې یرغل کې دشهباز خان سره یرغل کې دشهبازخان سره دوه زامن خوشحال خان اوجمیل بیک اوواراره یې ساقي بیک ملګري وو یرغلګرو داکا خیلو زیات ځایونه یې ونیول اوډیربیرته ستانه شول ددوی له ستنیدو سره سم اکاخیلو هم خپل لښکرراټول کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودختټکو دلښــکر پســې وخوځېدل لږ وړاندی يې دبلړ نا له نومي ځای کې دختټکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمينځ همدلته سخته جګړه ونښته خوشحال خان اوو   وروريې دواړه زخمي شول اوپلاريې هم غشي ؤ خوړلي ؤ . په تاريخ مرصع کې راغلي چې هيڅ يو سپورختټک داسې نه ؤ چې هغې دې غشـــي نه وي خوړلی پدې جګړه کې ديوســـفزو تله درنه وه دجګړي په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې ښـهباز خان راسـتون شـونو حالت يې ورځ په ورځ خرابيده اوو دسـرتېپ يې دښه کيدو ؤ

دټپونو سره فلج شوی هم ؤ دجګړو څخه پنځه ورځي وروسته دپنځوسوکالو په عمروفات شو. دشهباز خان څلورزامن وو . جميل بيک اوخوشحال خان يې له يوې مور، شـــمشـــيرخان اوميربازخان يې دبلې مور. خوپدې څلو ر واړو زامنو کې خوشـــحال خان مشـــرؤ ، همـدرانګـه دقبيلي اوپښـــتني دودونوسـره سـم خوشـحال خان دقبيلې مشـر اوسـردار وټاکل شـو، په دغه وخت کې خان اته ويشـــت کلن ؤ ، پدې کارکې ورســـره تره بهادرخان هم موافق واو نوره کورنۍ يېهم ترشـــا ولاړه وه . اوملا تړ يې ترې کـاوه . دســرداری څخه څلويښـت ورځې وروسـتـه دخان تپ ښـه شـو .اوديوسـفزيو څخه يې دخپل پلاردغچ اخيسـتلو لپاره لښـکر راټول کړ . که څه هم تره يې ورسـره پدې کارکې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، ديوسـفزيو ځينې کلي يې وسوځل ، شااوخواکمالزيو امانزيو اوسه صديو چې داحال وليد ، نو ډيرژر يې شپږ زره کسيز لښکرراټول کړ اودختټکو پسې روان شو ل، ختټکو چې لښـکر وليد بيرته ورپسـې راوګرځيدل ، دواړه خواوې بيا په برناله کې مخامخ شـوي ، يوسـفزيو ماته وخوړه ، ډيره مرګ ژوبله وشـوه ، اوزيات کلي وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسوځیدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخیست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نودهند دمغلي امیر انور شهاب الدین جهان فرمان هم رارسیده ، چې ورته یې سرداري اومنصبداري ورکړې وه

دکانګړې سوبه : خان ته دقبیلې دمشرۍ اوسردارۍ سره سم دهزارې مغلي واکمنو ته ډیرمهم خدمت دکانګړې سوبې برابر کړ چې داپېښې لڼډه داسې د ي:

راجه جګهت سنګهـ دپیتهان زمیندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانګړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ،دده دفوجدارۍ پرمهال دزمیندارو تحفې شاهي دربار ته ریدې راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جګهت سنګهـ ترمنځ خوابدې رامنځته شوې ده.

خو له بله پلوه راجا جګهت سنګهـ له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چیرته دکانګړې دلمنو فوجداري ماته وسپارې نودزمیندارانو نورې بقایاوې چې څلورسوه زره روپۍ کیږي ،هرکال شاهي خزانې ته سپاري .

پاچا دراجا جهګت سنګهـ غوښتنه ومنله اودنوموړې سیمې فوجداري یې ورکړه خورا جا په ښکاره د پاچا په ګټه اوپټه دبغاوت لپاره کار کاوه .لومړنې کاریې دتارګړدود کلابیا جوړونه اوهغه یې خپل مرکز غوره کړ .

د غه کلا په ختیځ پنجاب کې دچنبې دښار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختیځ ته پرته ده .

دیادونې وړ ده .

چې راجا جګهت سنګهـ پدې سربیره دوې نورې کلاګانې هم درلودې چې یوه یې د" نورپور" اوبله یې د" مئو" چې دا دوه کلاګانې دتارګړهـ جنوب لویدیځ ته دچنبې دحدودو څخه دباندې پرتې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پاچا دراجا جګهت سنګهــ له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دټکولو لپاره يې درې لښکرې ، دسيدخان جهان ، سيدخان او اصالت خان په مشرۍ وټاکلې اوددې دريو اړو لښکرو مشر يا قوماندان يې خپل زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادرخان اوهيله هم د پاچا په امر له درې زرو پياده اودرې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور

پور کلا ووهله اومخکې ولاړل . راجا جګهت سنګهــــ دمقاومت لپاره دتاراګړهـ

کلا ته ورغی ، داکلا ديوه غره دپاسه جوړه شوې وه اوډېر استحکامات يې درلودل چې نيول يې اسان نه وو .

زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسيزه لښکر سره شاهي فوجونو سره يوځای شو، دی اصلاً داصالت خان په وسيله پدې مهم کې شامل شو.

خوشحال خان په خپل بياض کې داپېښه داسې بيانوي.

ټولو هندوستاني پوځونو په يوه مورچه څو څو ځلې يرغل وکړ، ځانونه يې ستړي کړل . ستره جګړه وشو ه اوهيچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه راوستلی ، هغوی چې زه وليدم چې نوی راغلی يم .

نو دغې مورچې دنيولو کاريې ماته وسپاره ،ما هم دکوم عذرنه پرته دغه دنده ومنله ، زما سره دوه زره تنه هندوستاني توپچيان چې يوه پيسه هم نه ارزيدل وټاکل شول ، زه لاړم اومورچه مې ونيوله ، خويوځل دجګهت ټولو لښکرو پرموږ بريد وکړل .هغه هندوستاني توپچيانو چې زما سره ملګري وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بدحالت سره يې تېښته وکړه اوتښتيدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملګرو کې هم چې کوم يوبې زړه ؤ نوهغه هم وتښتيده په پای کې زما سـره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شـوي وو مـاتـه يې وويـل چې ډيرو خلکو پرمونږ داحمقـانو فکر کړی دی نن ورځ دجګړې ورځ نه ده ، دځان سـاتنه غنيمت ده ، ما وويـل چې دا زما لومړنی خدمت د ی اود ټولو هندوستانيانو سترګې پرما لګيدلې دي ، پدغه شان تيښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملګرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوې ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جګړه کوئ چې مړه شـي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي، کله چې دښـمن زمونږ دلښـکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشـو اوټپک نه تيره شـو ه تورې اوخنجر ته وار راورسيد ، کله چې دلاس اوګريوان جګړه پيل شوه ،نو دښمن په تيښته پيل وکړ، ډيرخلک دتيغ نه تيرشول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنګل کې پټ شول اوبيا نوهيلۍ زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشـحال دبهادرله لښـکريانو ديوې بلې مورچې په سـاتنه کې هم ميړانه وښـوده اودمورچې په سـاتنه کې برې ورپه برخه شـو.

پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کوښښونو وينا پاچا ته وشو ه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړ اومنصـب يې ورزيات کړ، ددغې پېښـې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . د بلخ اوبدخشان جګړې:

د ۱۰۵۵۰ هــ ق ذیحجه چې د" ۱۶۴۲ " م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پیاده پوځ سره دبلخ اوبدخشـــان دنیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مســلمانان اوهندو امراهم ورسره ملګري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دي دپیښورله لارې اوڅه دې هم دبنګښو له لارې ولاړشي .اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره یو ځای شي همدرانګه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

ګګیانیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنګښـو ، غوریه خېلو او ورکزیو ته هم دلښــکر دبرابرولو امر شـوی ؤ . په خوشــحال خان یې هم د زرو تنو پلیو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اودضرورې لګښتونو لپاره یې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وې .

ددې جګړې علت څه داســې ښـودل شــوی دی – دتورن حمکران نـذر محمدخان په هر وخت دهندي مغلي ســلطنت پرحدود تېری کاوه ،په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنيي خوره وه ، د" ۱۰۵۵ " هــ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښــتل چې کابل ته ولاړ شـــي ، اود شـــهزاده ګانو څخه یوڅوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان یې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول .

پدې پېښــه کې خوشــحال خان هم داصــالت ســره ملګری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې یې دغښـي په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان ســره اندراب ته ورســید کومې مقابلې چې لښــکرو دمقامي خلکو ســره وکړې دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې ښکاره ښکاره څرګند دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول شاهي لښکرو وروسته دچور اوتالان څخه بيرته راستون شو اوځه کسان يې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشير له لارې کابل ته ورسيد . لس پنځلس ورځې يې په کابل کې تيرې کړې .

په دغه وخت کې اصالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشحال خان ته يې هم وويل چې دده پسې لاهور ته ولاړشي .

خوشحال خان دجلال اباد له لارې دبېړې په وسيله دسيند له لارې خپلې سيمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصب کې (اضافه والي رااووست ، اودخان دقبيلې لس دولسوتنو ته يې منصبونه ورکړل . درې مياشتې په لاهورکې پاتې شو اوبېرته له هغه ځايه افغانستان ته راغي .

ددې پېښې دنګرانۍ لپاره شاه جهان خپله " ۲۳ " تاريخ حسن ابدال ته ورسيد ، له هغه ځايه يې شهزاده ته " خاص خلعت " اوفرمان ور واستاوه او ورته يې ليکلي وو. څومره زرچې کيداشي له پيښور نه کابل اوله هغه ځايه خپل مقصود ته ځان ورسوي . لښکريې له امر اوو سره په دواړو لارو کابل ورسيدې ، شهزاده هم دپيښور نه کابل ته ورسيد . اوبيا له کابله روان اوپه پايې منارکې يې مرکز ونيو ، ځينې امراء يې وليږل .خوشحال خان خپل زيات شمير کسان بهادرخان ته پريښودل اوخپله دپنځوسوپرو اوڅو پلوسره په پنجشير کې موقف درلود .

غابښی له واورو څخه ډک ؤ ، اصالت خوشحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشا لاړشي ، خوشحال خان له څو ځوانانو سره له واروډک غابښې څخه واوښت ، دغابښې بل اړخ ته يې په يوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو. خوشحال خان اوکسانو يې دلوږې اوسړو بدحال درلوده ،سيند غاړې ته راغلل هلته يې لرګو ته اورواچوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

، اوشاوخوايې کښيناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ يې وکړ ، اودلوی خدای (ج) دربار تهيې دوعا وکړه چې ای مســــبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانيزه خدای (ج) يې دوعا قبوله کړه.
اوديوه شــخص څخه يې پســه واخيســت ، اوهغه يې ذبح کړ وروســته بيا خوشــحال خان داصــالت خان اوبهادرخان دځايونو پته ولګوله ، اود خپلو خلکو سره يې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشحال خان داصالت خان ســره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرين ته ولاړ داوخت دشــهزاده لښکرهم هلته ورسيد.
دخوشحال خان دلښکردرسيدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دســرکوبۍ امروکړخو دســيمي هزاروو يې بې لــه جګړې خپلې مورچې پريښــودې . خوشــحال خان يرغل وکړزياته مرګ ژوبله وشوه زيات غنيمت يې لاســته راوړ اوځيني خلک يې ژوندي ونيول بنديان يې اصــالت خان ته وسپارل شول اوغنيمت مالونه يې خپلومنځونو کې وويشه .
همدامهال اصــالت خان خوشــحال شــهزاده ته وروســت شــهزاده خوشــحال خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بيا امام صــاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شــهزاده هم دبلخ خواته خوځيدلی ؤ همدا مهال ورته
دنذر محمد خان دباچا خط ورســيد داخط ايلچي نذرمحمد خان ته ورساوه
نذرمحمد خان داومنله چې کله شــهزاده بلخ ته راشــي ، نو بلخ اوبدخشــان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ٢٨ " شهزاده له امراوو اوپوځ سره په ډيره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـــهزاده ځواب ولیږه چې نذرمحمد خان ورســـره ملاقات وکړي خو هغه دهمدې نه وتښتید اوښاریې پریښـود ، دنذرمحمد خان دتعقیبولو وظیفه یې اصـالت خان اوبهادرخان ته وسـپارله چې په دې کې اصـالت خان سـره خوشـحال هم ملګري ؤ، دشـپې مهال یودبله څخه نادرکه شـول، شـمشـیر خان ،علاول خان اوخوشحال خان دریواړو مشوره کوله چې څه باید وکړي ، خوپدې باندې سره راټول شو ل چې خپله لټه باید جاري وساتي.

هماغه ؤ چې دسهار دلمانځه وخت کې یې بېرته اصالت خان اوبهادرخان وموندل ، په دغه وخت کې خبرراغی چې نذرمحمد خان په شـبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادرخان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ.

خو دواړو خانانو فیصـــله وکړه چې جنګ به کوي ، دشـــبرغان په لور وخوځیدل نذرمحمد خان ماته وموندده ازبکان وتښـــتیدل اصـــالت خان اوبهادرخان .شـــپږ ورځي په شـــبرغان کې واوســـیدل .په دغه وخت کې دشـــهزاده له خوا نه حکم راغی چې بهادرخان دې ، اندخوی پرلوري کوچ وکړي . بهادرخان هسې وکړل . درې ورځې یې هلته تیرې کړې اوبېرته ورته دراستنېدو حکم راغی .

له دې څخه څرګندیږي چې جنګونو کې هم له کابله ترشـبرغانه اوبیا یوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځایونه ترپښـو وویسـتل ، خپلې کارنامې اوکوښښونه یې څرګند کړي دي.

۵ . د بنګښو سره جګړه :

په (۱۰۶۳-۱۰۶۴ یا د(۱۶۵۲)ع کال دســـپتمبر لـه دویمې نیټې نـه د(۱۶۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نیټې پورې دبنګښو دقبیلې دیوه مشر یا سردار شیرمحمدخان کوهاټې سره جنګونه روان وو. ددې پېښو سبب دا ؤ چې شـیرمحمد خان دپاچا څخه په یوه کال کې د" ۳۰۰۰۰" دیرش زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپیو په بدل کې دترې تربولاقو سیمې غوښتې ، پخوا دغه سیمې دبنګښو پورې تړلې وې خوپه ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو دشهبازخان څخه وغوښتل چې دغه سیمې ببېلې کړي، دغه ځایونه دبنګښو له سیمې څخه جلا شوې ،لومړی دشهبازخان او وروسته بیا دخوشحال خان دجاګیرداری لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په " ۱۰۵۲" هـ کې شهزاده داراشکوه ددولت بیک قاقشال اومیرزاخان کوهاټې په وینا دغه سیمې دخوشحال خان دجاګیرداری څخه لېرې شوې .

کله چې خوشحال خان اونورو خټکو ته دبنګښو دمشراراده مالومه شوه ، نوپه خپلو کې یې سره مشوره وکړه ، دترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته یوپیغام ولیږه چې دخپلې کورنۍ یوغړی

راوا ستاوی مونږ درسره مرسته کوو، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له ځوتنو سپرو سره ولیږه ،خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله .دختکواوبنګښو ترمنځ جګړې پیل ترې اوبولاقو خلکو دشیرمحمد خان یوتن وواژه اودبنګښو یوځوتنه نورهم ووژل شول وروسته شیرمحمدخان یوبل لښکرراټول کړ، چې خوشحال خان دشیرمحمدخان دفوځي تیاری څخه خبرشو نوخپل مشرتره بهادرخان یې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره دیولښکر دبنګښو مقابلې ته ولیږه ،شیرمحمدخان دخټکو سره دمقابلې لپاره دکوهاټ څخه بهرشو، دجنګ په پیل کې دشیرمحمدخان تره چې بهادرخان نومیده دګولۍ په لګیدو سره دجګړې په میدان کې ووژل شو ، پدې جګړه کې داشرف خان په ښه میړانه ختک بریالي شول اشرف خان غوښتل چې بنګښ تعقیب کړي خوپلاراوتره یې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قیادت لاندې بنګښو ته بله ماتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چې پدې جګړه کې هم دبنګښـو درې سـوه کسـان ووژل شـول اوډېر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

۶. دیوسفزیو سره جګړه :

له دغو پورته پیښـوڅخه وروسـته خوشـحال خان دامانزیو اوکمالزیو سـره دهغې له جملې څخه يکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جګړه کې ملک جانم امازي ووژل شـو اوملک پيرو کمالزی ونيول شـو په اټک کې دژول شويوکسانو دسرونو څخه څلي (کله منارونه) جوړشول.

۷. د تیراجګړه :

په " ۱۰۷۰" هــــ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو په تیراکې شـورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسـپ ، دمهابت خان زمانه بیګ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروسـتيو کې مقررشـوی ؤ،دپيښـور مسـتوفي ميريعقوب ته يې ديوه فوځ مشـري ورکړه اودباغيانو دټکولو لپاره يې تيرا ته وليږه ،ميريعقوب چې دخوشـحال خان سـره يې نژدې اړيکې لرلې ،هغې ته يې له ځان سـره دتګ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشـحال هم دپا چاهې پوځونوسـره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغيانو پرضـد برياليتوبونه ترلاسـه کړل ، خوشـحال خان د" ۱۰۷۰" هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د" ۱۲۰۰" ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنګښـو دسـردارشـيرمحمدخان مور " بي بي دور" چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې يې دقبيلې دمشرۍ کارونه کول ، خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان میلمه کړ. شیرمحمدخان په دغه وخت کې دمهابت خان سره دشخصي مخالفت یا دحکومت نه دسرکشۍ په سبب ګناهکاراوپه هندوستان کې ؤ.

۸. له یوسفزیو سره جګړې :

داورنګزیب عالمګیر دواکمنۍ په لومړیوکې یوسفزیوخپلې باغیانه سرګرمۍ اوحملې جاري وساتلې اووخت په وخت به یې دحکومت دپلویانو سره نښتې کولې ،خوشحال خان دتیرا دجګړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ " هـ ق کال یوسفزیو ته ماتې ورکړه ،پدې جګړه کې دخان زامن اشرف خان ، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان دپاملرنې وړمیړانه اوغیرت وښوده.

بهاکوخان څه دداراشکوه دپلوۍ په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمي کیدنې اودخپل ورور سیدخان د وژل کیدو دغچ اخیستو په سبب په "۱۰۷۲" هـ ق کال د" ۱۲۲۱۰" م کال داګست " ۲۷ مه د" ۱۲۲۲"م داګست " ۱۵" داکوزیو اومندړو یولوی لښکر جوړکړ ، ډیري بیړۍ یې ددې لپاره جوړې کړې وي چې په همدې بیړیو کې به کښیني خیراباد ،نوښار،نړۍ اونورو کلیو به یرغلونه کوي. یوه میاشت دغو جګړو دوام وکړ ،بالاخره بهاکوخان ماتې وخوړه اوناکام بیرته ولاړ.

۹. دباغیانو سره جګړه :

په ۱۰۷۳ ه ق کال د۱۲۲۲ م کال داګست دمیاشتې ۱۲ نېټې نه تر ۱۳۲۳ ع کال داګست دمیاشتې ترڅلورمې نېټې) پورې هم دسرکښو یوسفزیو اود دوی دپلویانو ګوجرو سره جګړې وشوې چې پدغو جګړو کې دختکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوؤ جګړو څخه پرته څه نورې کوچنۍ اوسترې جګړې وروسته هم دیوسفزیوسره وشوې، خوباغیانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه گټه نه وه ، په هره حمله او جگړه کې به دحکومت دپلویانو لخوا نه مات شــول ، او په هغوی به يې بريالیتوب ترلاســه کړ. په همدې توگه يېڼد پايتخت نه ډيرلېرې د کابل دصـــوبې په يوې بدامنه ســـيمه کې نوي حکومت ته وقار ترلاسه شو .

داوه دپښتو په ضد اودمغلو سره په همکارۍ دخوشحال خان مبارزه دپورته جنگونوجگړو، مرگ ژوبلې څخه مالومېږي چې خوشـحال خان خپل زيات عمر دپښـــتنو په ضـــد مبارزه کې تيرکړی اوزيات پښـــتانه يې دتورې دتيغ څخه تيرکړيدي ، حتی د پښـــتنو دککريو څخه يې منارونه جوړکړي دي ،خوشـــحال خـان دعمرپـه آخرکې دافغـان پـه ننـگ توره وتړلـه اودمغلو پرضـدې مبارزه شـروع کړه دعمرزيات تيرېدو له امله يې مبارزه نيمگړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل يوبيت کې هم داسې يادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپينه ږيره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وايم په څيره

نو دپورتـه بيـت څخـه څرگنـدېږي چې خوشـــحـال خـان خپـل ټول عمر دمغلو خدمت کې تيرکړو اودعمر په اخرکې يې بيا دپښـــتنو ســـره ملاتړ اعلان کړی يانې دځوانۍ مرحله يې دپښتنو په ضداودسپين ږيري توب يا بوډا توب مرحله يې دپښـــتنو په ملاتو کې تيره کړيده . خوپه همدې لړ ه موده يا عمرکې يې دپښتنوڅخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه يې له زياتو ظلمونو، شـــکنجو اودزمـانې دناخوالو څخـه بـه بچ ســـاتلو کې زيـات کوښـښـونه کړيدي همداخوشـحال ؤ چې دمغلو امپراتوري يې رنگه کړه ، پښـــتانه يې دســـتعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو اوغلامۍ څخه يې پښتانه وژغورل په لړ عمر يا لړ وخت کې يې زيات کاروکړ دستايلو وړ دی دهر وخت لپاره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د مغلو په ضددخوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا دپښتنو په ضدمبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې داکاردروغ دي خو که اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظرواچوي نوداسې ښکاري چې داکاردروغ دي خوکه اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظر واچوي نوداسې مالومیږي چې دهر څه رښتیا دي ، وبه ګورو چې دخوشحال بابا دغه مبارزه څنګه اودکوم ځای څخه شروع شویده .

لنګرکوټ : دخوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې دخوشحال بابا لومړنۍ مبارزه دلنګرکوټ دودانولو څخه شروع شویده ، هغه په خپل یوبیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو سازکړ زه په ننګ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان دلنګرکوټ دجوړیدو سره دفغان په ننګ توره تړلې ده ، خواړینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنګه دغه پیښه رامنځته شوه اوخوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راورسیده نودپاچا دحکم سره سم یې په ګړهي کپور نومې ځای کې دیوسفزیو ددفاع په خاطر دلنګر کوټ په نا مه دکلا جوړولو غوښتنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب اودیوسفزیو دسیمې دسرداری وړاندیز وکړ. اودکلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې ګناه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلي وو، په کلکه انکاروکړ او ورته یې وویل چې پنځه سوه کاله مې ددولت په خدمت کې تیرکړل ، یوسفزي باغیان وو ماهغوی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل ، خوپه اخر کې زه بې ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خودد ښمنیو سره بیا ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خو دد ښمنیو سره بیا هم یوسفزیو زما پکارراغلل ، زه څنګه داسې کاروکړم . اودپاچا لپاره هم دانه ښایې چې داکلا ودانه کړي ، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده ددوی په منځ کې داکلا نشي ټینګیدالای ، دکارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته یوازې دنوښار تانه کافي ده ، محبت خان دخوشحال خان دغه نظرومانه ، اوپاچا ته یې غوښتنلیک واستوه چې دکلا دودانولو نیت پریږدي ، خولدې څخه پټ اومخکې شمشیرخان ترین پاچا ته لیک واستوه چې ددفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیرضروري دي .

پاچا دشمشیرخان خبره ومنله ، اومحبت خان ته یې امروکړ چې کابل ته ولاړ شي ، اودکلا په جوړولو شروع وکړي ، په (۱۰۸۰) هـ دپاچا په حکم کلا سرته ورسیدله ، خوشحال بابا بیا ددغې کلا جوړیدو اودیوسفزیو څخه ملاتړ یواوږد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي .

لنګرکوټ مغلوساز کړ — زه په ننګ بیا دافغان شوم
که یوسف وو که مندړ وو — زه د دواړو نګهبان شوم

دایمل خان شورش : یوځل پښتانه مشران دمحمدامین خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلي وو، په دغه وخت کې دمحمد امین خان سره دکنړ فوجدار حسین بیک هم حاضرؤ ، محمد امین دشراب، په څښلو بوخت ؤ ، دنشې په حالت کې ورته فوجدار یادونه وکړه چې دنواب سپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې اودفوجدار له دغې خبرې څخه سخت خوابدي شول په دغه وخت کې يوه بله پيښه هم رامنځ ته شوه ، چې هغه ديوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځې پوستې شاوخواته دځه پلورلو اوپيرودلو لپاره تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته کړه ،ساپوودغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطردسپاهيانو سره کړه ، ساپو ددغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطر دسپاهيانو سره جګړه پيل کړه ، په جنګ کې سپاهيان مړه اوساپيان وتښتيدل ، حسين بيګ له ساپيو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپومشرانو په غوږ ځواب ورته وويل چې ستاسو سپاهيانوکوم کارکړی همدا يې سزاده ، حسين بيګ غوصه شو ، دفوځې چوکۍ خواوشا نورپښتانه يې ارټول کړل اوپرساپويې لښکرکشي وکړه ، کله چې پښتانه راټول ، نودلښکرکشۍ پوښتنه يې يوبل څخه وکړه ، داصلي پيښې څخه خبر شول ، نوساپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کارکړی، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .

کله چې لښکرسره تاسې مخامخ شوی ، مونږ دماتې په بهانه بېلېږو ،ستاسې چې څه زړه غواړي له مغلو سره يې وکړئ ، پښتنو همداسې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ اوپه پيښه بريالي شول ، زيات لښکريان مړشول ، له ماتې څخه ورسته حسين بيګ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښتانه مشران چې دحسين بيګ ډيرې ته راورسيدل ، ناڅاپه اوازه شوه چې ټول مشران يې ونيول ، پښتنو سم دستي ديره محاصره کړه چې پديکارسره دپښتنواومغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ،مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نورپه مغلو اعتبارنشته ،بايد چې خپل کورونه خوندي وساتو ، پدغه شپو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدامین خان په پیښور کې ؤ ، حسین بیګ نورهم وارخطا شو، اوټولې پېښې یې لیکلې محمد امین خان ته ولیږلې .
۱ . دخیبرستره پېښه : دغه پېښه ډیره لویه وه ،خوشحال بابا هم ورته په خپله یوه قصیده کې دسای اشاره کړې ده .

دخیبر دره یې سره کړله په وینو   پـــــه کړپه یې هم راوان کړ دندو کار
اول جنګ دلوړې شـادتاتـرو ؤ   چې څلوېښت زره مغل شول تارپه تار

ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنګه وه : په هغه وخت کې صوبه درا داوړي موسم په کابل اودژمي موسم په پیښور کې تیراوه ، په دغه وخت چې تاریخ پوهان دغه کال (۱۰۸۲ هـ ق) بولي ، محمدامین خان دیخنۍ موسم په پیښـور کې تیرکړی ؤ . اودکابل په لوریې کوچ کاوه چې دحسـین بیګ خط ورته راورسید ، کله چې صوبه دار ماتي څخه خبر شو نوسخت په غصه شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لورراوان شو چې ورسره دسیمې یوشـمیر سـرداران ، اورکزي ،اپریدي اوځینې نورافغانان سـرداران لکه خوشحال خان خان اوارباب مستجاب مومند هم شامل وو .
محمدامین په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ،خو خوشحال خان ترینه وغوښتل چې له افغانانو سره جنګ اوسخته رویه بایدونه شي ، ځکه چې دوی دحکومت دمقابلې نه دي ، محمدامین خان دپښـتنو سـره خوشـحال خان دهمدردۍ نه پوه شـو ، نویې ورته وویل ((یوسـړي خلک لیدل چې ماروهي اوپه کانو یې ولي ، دې سړي ماریې جیګ کړاو په توبره کې یې ځای ورکړ اوله خلکو یې وسـاته ،خوهمدې مارچې وخت پیداکړ خپل محسن یې وچیچه)) دمحمدامین خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ، ځکه خوشـحال خان سـره ده دقید دوران کې ښه کړي وو ،خوخوشـحال خان چې داپیغوروواورید نوپوه شـواوځواب یې ورکړ که دنواب داخیال وي نوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولوڅخه لومړی زه ځم .شــاهي لښــکرپرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته دصوبه داراراده څرګنده شوه نودمقابلې لپاره يې تياری شروع کړ اودخپلو لښکروسره خيبر ته روان شو ل .دمغلو لښکرپدغه وخت کې څلويښت زره سپاره اودوه سوه زره پياده وو خوخوشحال خان دحکومت ځواک څلويښت زره ليکلي دی.

صــوبه دارمســتجاب خان له ځينو نورو بارسـوخه کسـانو سـره مخالفو افغـانـانو تهواسـتول . او ورتـه يې وويـل چې دپوځ لپـاره لاره خوشــي کړي،خوجرګه ونه منل شو اوبيرته ناکامه راغله .

محمد امين غوښــتل چې دتوري په زوردلارې خوشــې کولو اودافغانانو دشړلو لپاره دخپل پوځ سـره پرمختګ وکړي خوکله چې دغه لښـکرلنډي خانې (غريب خانې) ته ورسيدل نود افغانانو لښکرچې ،مومند ،شينواري اواپريدي پکې وو ، دايمل خان ترقومندې لاندې هررنګه مقابل ته تياروو .

شـاهي پوځ دښـي اوکين پوځ باندې دتيږو باران جوړکړ، دتيږو باران ډيرخطرناک تمام شـو اوشـاهي پوځ يې وارخطا کړ،سـړي پيلان ، اواسـونه يوپه بل ولويدل هندوستاني افغان ؤ ، دخپلو زياتو ملګرو سره ووژل شو.

نورپاتې ټول سپاهيان په شاشول ، دغې ماتې دافغانانو حوصلې نورې هم لوړ ې کړې .ملې پوځ بيا ځان تيارکړ اوپه مقابله يې پيل وکړ،لويه ورځ جګړه وشـوه ،په شـاهي پوځ کې چې کوم افغانان شـامل وو. هغوی دجنګ څخه ډډه کوله ،خويوازې خوشحال خان اود ددې سړيو دمغلو په طرفدارۍ ديرزياريوســت ،خوبې ګټې ،خوپه اخرکې ملې فوج دډيرزيان اوتباهۍ څخه وروســته دمقابلې تاب رانه وړو . او ورو ورو يې په تيښــته پيل وکړ ،خو محمدامين خان دخپل غيرت اوغرور سره سم نه غوښتل چې دجنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان څخه دې ژوندې وتښـــتي ، خونوکرانویې په ډېرزور اوزیارســره دجنګ له میدان څخه ویوست .

مات لښـکرګډوډ په بیلابیلو لارو روان شـو، خوپه پاتي لښـکرپه تاتره کې افغانانو بیا تباه کنه اوســخته حمله وکړه فوج یې تارومارکړ. په جګړه کې دټول پوځ څخه ډیرلږخلک بچ پاتي شـول . په زرګونو مړه اونور بندیان شو لدمغلو توله خزانه اومالونه دافغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامین خان دکورنۍ ځیني غړي لکه یوه وړه لور، خور،موراوځیني نور ې ښـځي افغانانو اسـیرې کړې وې ،خومیرمن ،زوی اودخورمیړه یې مړشو.

خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتې پوځ سره دتاترې له لارې مخ په پېښوررروان شو ل،مستجاب مومند ،خوشحال اوزامن یې کوم چې له ده سره په جنګ کې موجود وو په دیرسـختۍ سره پیښـورته ورسیدل کله چې دوی ورسـیدل نوخوشـحال خان مسـتجاب مومند دمشـورې لپاره ځانته راوغوښت خوهغه رانه غی.

که څه هم مونږه مخکې ولوســتل چې خوشـــحال خان دمغلو ســره زیات ضـدیت سره هم پدې پیښـه کې دمغلو پلوی ۇ سره له دې چې محمدامین دی دجنګ کولو څخه منع کړی ۇ ، خو خوهغه ورته پیغورورکاوه اوخپل احسانونه یې ورته یادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې ودرید ،یوافغان مشـرورسـه دورنګي ونه کړه ، ښـه زړه دخلاصـه جنګیده خوبې فایدې مغلې فوځ دډیرزیان سره مات شو.

د خوشحال خان ځینو سیموته ورتګ اوجرګې:

دخان په کورنۍ کې دبهرنیو لاســوهنو له امله مخالفتونه رامنځته شــول دکشــرزوی بهرام خان ســره یې ځینې جنګونه هم وکړل ، له دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفتونو اوجنګونوڅخه خان تنګ شو اوځينو سيمو ته يې دورتګ اراده وکړه ، دغه جرګې اوسفرونه خوشحال خان دلښکر دراټولولو لپاره کاوه ، دلته دمغلوڅخه زيات په تنګ شــو ، اونوريې نشــول کولای چې دغه مخالفتونه اوشــکنجې وزغمي همــاغــه ؤ چې په لومړي قدم کې يې له اپريدو سره جرګه وکړه .

داپريدو سره جرګه : همدغه وخت خوشحال خان ته دشاه بيګ له خوانه خطونه راورسيدل اوترينه غوښتل شوي وو چې په کوهاټ باندې بريد کې ورسره مرسته وکړي.

خوشــحال خان هم دريا خان ته ليک واســتوه دريا خان خپل ورور تاتارخان اوځيني اپريدي خوشحال خان ته واستول ،خان ورته په راجګړ کې ميلمستيا وکړه اوله ميلمنو سره يې جرګه وکړه ،په پای کې ټولو پرکوهاټ باندې دحملې فيصله وکړه . داجرګه په (۱۰۸۴) هــ ق کال شوې وه ، خان لښــکر تيــارکړ اوپرکوهــاټ دحملې لپــاره آدم خيلو اپريــدو ســيمې تــه ترکندیالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بيګ ، ســعيد خان اوملک خواص خان کوهاټي خوشحال ته راغلل .

اوورته يې وويل چې دافغاني ننګ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباســئ ، خوشــحال خان دکنډيالۍ نه شــابيګ ته ســواره وليږل او ورته ځواب يې وليږه چې ســتا مدعيان راغلي دي ته هم دلته راشــه څنګه چې ســتا خوښــه وي هغې به وکړو ، شــپه تيره شــوه خوشــابيګ رانغی دوهمه شــپه هم تيره شــوه وروســته خوشــحال خان يوخط اويوځو سپاره نورهم ورواستول ، مګر هغه بيا هم رانه غی اوخوشحال خان ته يې يوخط راوليږه چې پکې ليکلي يې وو لعل بــيک اودانور ووژنه اوته په خپله کوهاټ ته راشــه دکلا په نيولو کې درســره زه مرســتــه کوم خوشــحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د غه لیک داپریدو دټولې جرګې په مخ کې ولوست ، ټولې جرګې داخبره بده ومنله ،اوټول اختیاریې خوشحال خان ته ورکړ خوشحال خان لعل بیک اوسعید خان رخصت کړل دشابیک خط یې هم دوی ته ورکړ اوډیرپه خوشحاله ترینه ولاړل .

۲ .په نوښاربرید : ددې حملې یادونه هم لوی خان په خپله یوه قصیده کې داسې کړیده .

بیا له پسه دنوښاردکوټ جنګ ؤ
چې مې وکېښ ترمغلوخپل خمار

غواړم چې ددې جګړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپریدو سره بله جرګه وکړه پدې جرګه کې په نوښارباندې دحملې فیصله وشوه ، تاتارخان دخوشحال خان دکورڅخه دستنېدو سره سم داپریدو لښکر تیارکړو همدارنګه خوشحال خان هم دترې اوبولاقو ختکو لښکرراغونډ کړ اودخوړې خواته یې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزۍ ته اوبیا ډاګ اسماعلیل خیلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپریدو لښکر هم راورسید اودواړه لښکرې سره یوځای شولې ، دواړو لښکرو شمیره شپږ اوه زره ته رسیده ،دمشورې څخه وروسته یې د ډاک اسماعیل خیلو څخه جبې ته وخوځیده ، اوله هغه ځایه جلوزوته راغلل ،لس سواره یې دملک سلیمان ترقومندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو یې اورولګاوه .

بیا پیریانۍ ته ورسیده .پیریانی یې هم وسوځاوه اوله هغه ځایه دنوښارخواته وخوځیدل .په رڼا ورځ دنوښارکلا ته نژدې شول ، خوشحال خان دټوپکو ګولۍ په خپل لښکروویشلې ،اپریدي دجنوب ختیځ له لارې اوختکو دشمال لویدیځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا کې دننه نږدې درې زره مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی ختټک اوبیا اپریدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سخته جګړه وشوه ، جنګ لاروان ؤ چې اپریدو دغنیمت مالونه اوړوته کړل ،اودکلا څخه دباندې ووتل .

ختټک یوازې پاتې شول اودوی دکلا خلکو په شا وتمبول ،خوشحال خان چې داحالت ولیده خپله دکلا د دروازې خواته روان شو، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادرخان او عابدخان هم ورسره وو .

د ښمن ددروازې د سرڅخه ډبرې اوغشي ویشتل ،خوختټکو ځوانانو دروازه ماته کړه.

اودننه ورداخل شول ، زیاته مرګ ژوبله وشوه دغنیمت مالونه یې ترلاسه کړل ،خوشحال خان دکلا افغانان وبښل ،ځان غوښتل چې په نوښارکې پاتې شي، په مازدیګردکوچ نغاره ووهل شو.

ځکه چې اپریدو په کلا کې یوڅوافغانانې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو دخلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغوښځو احترام ؤ ،ټول اسیران یې خوشې کړل اوخپله بیرته راجګړته لاړ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هلته و.

۳ .د دوابې جنګ :

که څه هم خوشحال بابا دغه جګړه په خپله قصیده کې دویم جنګ ښودلی، خوپه زیاتواثرونو کې یې لیکوال دنوښاردجګړې په سې ذکرکوي،داځکه چې ددې جنګ په هکله پوره مالومات نه شته خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جنگ میرحسیني په دوابه کې
چې یې وتکېده سره لکـــــــه دمار

دنوربنـــــارترجگړې څخه وروســـته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوابې په سیمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنگ په باره کې نورداسې معلومات نشته چې دلته یې راوړو.

دکړپې جگړه : همدارنگه دخوشـــحال بابا دیوې قصـــیدې له مخې دغه جنگ څلورم بنـودل شـوی دی، چې خپله لوی خان په خپله یوه قصـیده کې داپېښه داسې راخیستې ده .

بیا له پسه جسونت سنگهـ شجاعت خان ؤ

چې ایمل یې په گنداب ویوست دمار

دلته به دپېښې په موضوع باندې یوڅه رڼا واچو .

کله چې شـجاعت خان پیښـور ته راورسـید دیوڅو روځو پاتې کیدو وروسته دکابل په لوروخوځیده ،لښکرد(۱۰۸۴) هـ ق د ذوالقعده پر(۱۸) دکړپې له غښې تیریده ، چې ایمل خان په شاهي لښکرباندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانوپه شاهي لښکرگولۍ اوډبرې واورولې اودشــاهي پوځ دســاز اوســامان ســره یې مقابله کوله خودافغانانو دلښـکردمقابلې تاب یې ونه شـو کړای ، اودراتلونکې شـپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنگهـــ چې داحالت ولید نو(۵۰۰) سـواره یې له توپونوسره مرستې ته راولیږل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلې پوځ اوجوسنت سنگهـ سره وتښتیدل . اونورزیات پوځ له شجاعت خان سره پدې جگړه کې ووژل شول . لوی بری ایمل مومند ترلاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. دکوهاټ ناکام برید : ددې برید په هکله خوشـحال خان په خپلو اشــعارو کې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضـروربولم. کله چې خوشــحال خــان احمدخــان تــه داپریـدو دلښــکرد تیـارۍ لپـاره وویـل نودخوشـــحال خان او دریاخان ترمنځ دکوهاټ دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو.

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځوکې به دکوهاټ په کلا برید کوو.

خودریاخان مخکې د مخکې نه داپریدو لښـــکر تیاراو دټاکل شـــوې نیټې څخه څوورځې دمخ یې دکوهاټ په کلا برید وکړ، شـــیرمحمد خان بنګښ دمغلی حکومت په پلوې سـخته مقابله وکړه اواپریدي یې مات کړل ، د دریاخان د ورور تاتارخان په شمول لږ اوډیر (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمدخان ډیرونازاوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیارۍ بوخت وو چې د دریاخان دناکام برید څخه خبرشـــو خو ده نه منله ، وروســـته بیا ورته معلومه شـوه ددریاخان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو.

چې خپله راشــه ده دخپل ملګري په خاطر یوڅه ســپاره ور ولیږل دغو سورو دبنګښو یوڅوکلي وسوځول له دې څخه وروستـه خان کوښښ کاوه چې دختټکو او اپریدیو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي .

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکوهاټ حمله هم پاتې شوه ، خوخوشحال خان دافکرکاوه چې دریاخان ته په زړه کې څه رخه پیداشــوې ده ، او اراده یې وکړه چې دایمل خان اوخوشـحال خان په شـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس یې دخوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ ، اوبرید یې وکړ چې نتیجه یې ناکامه شوه .

۵. دخاپښ جنګ : که څه هم دغه پیښه دخوشحال بابا په اشعاروکې شپږمه یاده شوې ده خان په قصیده کې ددې پېښې په اړه داسې ویلي دي.

شپږم جنګ مکرم خان شمشرخان دواړه

چې ایمل کړل په خاپښ کې تارپه تار

اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې یوڅه رڼا واچوم د(۱۰۸۲) هــ ق کال په ربیع الثاني کې یې مکرم خان ،میرمحمد اسحاق ، شمشیرخان اومیرمحمد یعقوب له لوی پوځ سره د خاپښ دکوتل له لارې پر افغانانو دبرید لپاره ولیږل ، مکرم خان دکړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ایمل خان اودریاخان له مکرم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره مخامخ شول اوددواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، مغلوماته وخوړه شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو اومکرم خان باجوړته وتښتید ډیر شاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانوحمله وکړه اوډیره برخه یې تباه شوه ، له ځاني زیان سره مغلوته سترمالي زیانونه هم ورسیدل اوافغانانو زیات غنیمت لاسته راوړ .

۶. د ګنبت جګړه : ددې جنګونو په اړه داسې ندي ویل شوي چې څوومه پیښــه ده ،خوشـحال خان ددې جنګ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده دخپل زوی عابدخان زیاته ستاینه یې کړې ، چې یویوڅو بیتونه یې دلته راوړم .

چې په توره یې شیرخان پریوست له اسه

په میدان دعابدخان پهلواني وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سرداردبنګښ پریوت خټک مات شه
په داهسې رنګ یې چارې حیراني وه
لاس په لاس یې انتقام دبابا واخیست
په داکارباندې سزا ثنا خواني وه
ښه ځوانان چې ګنبت په میدان ومړل
دهرځوان په زړه کې ننګه افغاني وه

پیښــه څه داسـې وه : شـیرمحمد بنګښ دمغلي حکومت وفادراه سـړي ؤ ، دهمدې په وجه دبنګښو ټوله قبیله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان غوښـــتل چې په دغـه سـیمـه کې دمغلو اقتـداراوعزمت وغورځوي ، اودحامیانو قوت پدې سیمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات څخه بیرته راوګرځیده لږي ورځې وروســته یې له شـیرمحمد خان سـره دجنګ په نیت لښکرتیارکړ اوله کنډیالۍ څخه تیرشو ، اودکوهاټ سیمې ته ورننوت ، دې وخت کې دشیرمحمدخان سره هم څه خټک ملګري وو . نوځکه دی دخټکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه ګنبت چې دټېرې په سـیمه کې موقعیت لري د دواړو ترمنځ سـخته جګړه شـروع شـوه . په جنګ کې (۱۴۰) تنه ومړل ،خوشحال خان اوزوی یې زخمیان شول ،دخوشحال خان بل زوی عابد خان هم دې جنګ کې موجودؤ ،ده په میدان کې سـم دسـتې اوزخمي یې کړ ، ددې پېښې تاریخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه ښودل شوی دی .

خوشحال خان خټک د مغلو په بند کې:

په (۱۳۷۴هــ) کال کې امیر خوافي چې خلکو په سـید امیر خان مخاطب کـاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنګزیب (ابو المظفر محی الـدین محمد اورنګزیـــب) سره وکتل د هغه له غوږه یې دا خبره تېره کړه چې تـــر څـــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکـــو ځینـــې خاونـــدان نیول شوي نه وي تر هغې د رهدارۍ د باج د ممانعت احکام نافذېدای نـشي د دې غشي نبنه په اصـل کـې خوشـحال خــان ختـهـك وه اورنګزیــب پــر تخــت د دویــم ځــل ناستې سره سـم (روژه ۱۰۷۰ -۱۰۶۹هـــــ) د غلـــې او د ځینـــو نـــورو جنـــسونو د ټکـــس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عـامو وګړو ته ډېره ګټـه ورسـېده او پـه سـر کـاري بودیجـه کې د ۲۵ لکـو روپـو کمـې راغلـی وه د دې حکـم اثـر پـه ځرګند ډول ځمکـه لرونکـو (خانـانو) او جـاګیرد ارانو پـه ګټـو هـم پرېوتـه مګـر د دې خبرې هېڅ ډول شـهادت نـشته چـې د دې حکـم تـر جـاري کېـدو وروسـته خوشـحال خـان ختـهـك د څـه ډول سـرغړونې یـا نافرمـانۍ ځرګندونـه کـړې وي بلکـې هغـه هـم همغـسې د حکومـت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره بـه یـې جنګونـه کـول سـمه خبـره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میر زا عبدالرحیم چـې پـــه پېښور کې وه او د خوشحال خان په منځ کې د خفګان او د خوشحال خان ترونـو بهـادر خـان او فیروز خان سره د سازش په سـبب جـوړ کـړی وه میـر زا عبـدالرحیم سـید امیـر خـان خوافي ته ویلي وو چې تر څو پورې ته یو څو لوی لوی سرې بندیان نه کـړې تـر هغـې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خـان ترونـو ور سـره پنځـوس زره روپۍ کړې وې سید امیر خان بادشاه ته ګونګه او مجملـه وینـا کـړې وه نـه یـې ورتـه د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چـا د نیولـو اجازت اخیـستی وه خو ورتـه یـې ووې چـې د لارې د ټکس د منع کېدو د احکـامو د پلي کولـو لپـــاره د زور زیاتي د ځرګندولو ضرورت دی کله چې باد شـاه ورتـه د دې اجازه وکړه نو پېښور تـــه راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور تـه راوغوښـت د (۱۳۷۴هـــ) کال د څلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشحال خان پېښور تـه راغـی دربار ته یې څواب ولېږه چې زه راغلم څواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضر کــړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د ګجرات شیخ خوشحال خان ختك ته ځـواب وکـړ چې ماتـه د مـشورې لپـاره راشـه کلـه چې خوشحال خان ورغی هغه یې ونیوه او پنځه منـۍ بېـړۍ یې ور پـه پښو کړې د خوشحال ترونو لـه صـوبه دار نه خلعتونه واخیـستل ، ختك د دوی وژلـو تـه جـوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نیولو کې چې کومو کسانو برخه لرلـه د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوې میاشتې په پېښور کې وساتل شو کله چـې یـې د صـوبه دار د پنځوسو زرو پیسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هـ) کال د روژې په (۱۵مه) یا (۱۲مه) هندوستان ته ورسـول شـو ، هلته د نوموړي وررو میرباز خان تربور یې باقي خان او زوی یـې سـعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امـین خـان میـر بخـشي چـې د اورنګزیـب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره لیدلي وو محمد امین خان او د خوشحال خان د زړور افسر اصالت خان وراره یعنـې سید میران المخاطب په میر خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصې ډېر کوښښ وکړ خو خوشحال خان خوشی نه شو نو میـر بـاز خـان بـاقي خـان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول، خوشحال خان د قید تقریباً دوه نیم کالـه په دهلي او د جیپور پـه ریاسـت کې د رنتهبور پـه کوټ کې تېر کړل د ذیعقدې پـه پنځمه د رنتهبور له کوټ نه راوستل شو او بیا اګـرې تـه یـووړل شـو او هلتـه لـه بنـده خوشی کړل شو خو په دې شرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وساتل شو خوشحال خان ختټك د قيد او بند پر وخت په نظم او نثر کې ډېر څه ليکلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر يې (دستار نامه) ده چې د لومړي ځل لپاره پکې د ساده نثر د ليکلو هڅه او دودونه شوې ده ، آخر هم د هرې شپې پاى وې دى هم پر (۱۰۷۹هـ) کال له مهابت خان چې د کابل صوبه دار مقرر شوى وه سره يو ځاى خپل هېواد ته راغى.

۷ . د ډوډې جنګ : داجنګ دخان داشعارو اونورو خصوصياتو څخه اخرې ښکارې . لوى خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده کې ددې جنګ يادونه کړې چې زه يې دلته يوڅوبيتونه راوړم .

د کــــنــــبـــــت غصه مې ووته له دله
خداى (ج) چې راکړ په ډوډه دفتحې کام
چې په مخ يې فتحه درومې عابدخان دى
پـــــه هر ځاى دخپل بابا کا تازه نام
د قـــــــصيدې په پاى کې يې هم ددې جنګ په بارهکې دسابويلي دي
.
ددې جنګ نارې به درومې په ملکونـــه
پــــــرې خوښيږي به همه پښتون په نام
چې ددې صوبې اواز وشي په هند کــــې
بيا بـــه غرږ شي دبادشاه په خاص اوعام
چې په نام پښتون غوځيږي دى خوښيږى
اورنګ زيـــب هسې بادشاه دى داسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصـــیده ډیره اوږده ده ، دهمدې څوبیتونو په راوړلو بســـنه کوو ، راځو دپیښې اصلي موضوع ته چې دجنګ عامل څه اوخوشحال یې ولې دومره ستاینه کړې ده .

دګنبت دماتې څخه وروســـته خټکو په بنګښــو باندې څوځلې حملې وکړې خوپوره غچ یې وانه خیسته په (۱۰۹۱) هــ ق کال خوشحال خان دشپږ اوه زره خټکو یولوی لښکرتیارکړ، اودبنګښو په سیمه یې حمله وکړه په جنګ کې دیوې ډلې قومنده دخان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې یې دبنګښــو په ســیمه کې پرمختګ وکړ،دبنګښــو په ځینو کلیو یې چوراوتالان ګډ کړ، ډیرافراد مړه اواسـران شــول ، څه چې ترینه بچ شـــول هغوی دډوډې په کلاکې پناه واخیســـته ،خودکلابندۍ څخه تنګ شــول اوپناه یې شــروع کړل ، په زورکلاته داخل شــول (۱۲۰) تنه ووژل شــول او پاتې افرادو ته پناه ورکړل شــوه ،اســران یې ازاد کړل اوختکو ډیرغنیمت مالونه لاسته راوړل .پدې جنګ کې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم برخه درلوده چې خان یې هم په پورته قصیده کې ستاینه کړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اودنهضت خوريد ل:

د ډوډې ترجنګ وروســـته دخوشــحال خان اواشــرف خان ترمنځ یو څه بدګماني رامنځته شــوه هغه دا چې خوشــحال خان دخپلو یوڅوتنو زامنو ســره دصـــلاح اومشــورې دترې اوبولاقو ســیمې ته لاړل پدې کارکې یې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه کړې نواشرف خان دخپل پلا څخه بدګمانه شوي ؤ .

خودغه بدګماني بیا دډوډې ترجګړې وروســـته تردې جده ورســـیده چې دزوی اوپلار ترمنځ حالت پوځي حرکتونه ته ورســـید خواشــرف خان خپله دپلارمخې ته رانه غی اوخوشــحال داشـرف لښــکرپه لاچر کې محاصـره کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف خان افضل خان ته وویل چې هغه دې خوشې کړې اویادی دخوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ اوکلا یې ورانه کړه داشــرف خان خلکو هم په ځینو کلیو تالان ګډ کړ اودتنهایې په جوړولوکې بریالي شول .

ځایې خلکو سره یې صلاح اومشوره وکړه اوخوشحال خان خواته دجرګې لپاره ورغلل ،او ورته یې وویل چې تاســې خوپه خپلوکې ســره پلاراوزوی یاست ،ستاسې دبې اتفاقۍ څخه مومنږه برباديږو.تاسې چې څه غواړئ په نظام پورکې یې سره وکړئ ، دلته مونږ ترپښو لاندې کوئ .

خوشحال دخلکو دغوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشــرف خان غوښــتل چې پلار ووینې خوخوشــحال خا دخپګان وجه افضــل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلاردلیدوڅخه پرته دښادي پورخواته ولاړ ، ترهغې وورســته لوی خان یوپټکی اوغوښت اوافضــل خان ته یې په ســرکړاوورته یې وویل چې ســتا پلارماندی ســردارکړی ، هغه په ســرټکولی همدرانګه یې داشــرف خان څخه هم ډیرفریادونه کړي .خودخان قصاید ولولو نومعلومیږي چې دا شرف خان څخه یې هم ډیرفریادونه کړي .خوبهرام خان چې دتاریخ مرصــع په کرښــوکې څومره دپلارپه ضــدښــودل شوی تراوسه پورې دهغوکرښو مطابق په تاریخونوکې راځي .

خو اشــرف خان نه یې هم ډیرســرټکولی،په همدې ورځوکې امیرخان صــوبه دارله اشــرف خان څخه خوابدی شــو ددې خپګان دوه درې مســئلې ښــودل شوي .یوداچې اشرف خان خیبښ ازاد ګګیاښې له امیرخان نه سرکشي وکړه اوبله داچې اشرف خان دامیرخان سوبه دارسره کابل ته ولاړنشو .

نو په همدې اســـاس صـــوبه درا له پاچا نه داشــرف خان دنیولو اجازت واخیست خودزیاتو چالونو څخه وروسته یې دسیدبهولاچې داشرف خان اشناؤ په لاس ونیو اوبندي یې کړ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کیدو علت پیدا او هغه راخوشي کړي ،بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلارسره ښه ؤ خوپه پټه يې دپلارسره ګوندي کوله .زيات وخت وشو خوده داشرف خان دبند پته ونه لګوله .پلاريې راوغوښت اودخلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر دسرداری اومشری نه ؤ خپل نيکه ته وويل چې زه اوس دسرداری نه يم څه چې ماکړي هغه مې دخپل پلاردخوشې کولوپه خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم اوتاسو ته ګاولې پرمخ کيږدم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم .

ما ته دبهرام خان څخه دمشری ترلاسه کول سان دي ،خوزه اوس جوړنه يم د (۱۰۹۵) هــــ ق کال دخوشــحال خان حالت ديواوږد نظم څخه داســې معلومولی شــو چې دســتونزو اومشــکلاتو څخه ډک ؤ، ســخت پريشــانه ؤ لکه چې په خپله نظم کې وايي :

ديوې ســترې قبيلې مشــريم اوزما حال داســې دی بيا مې هم همت نه دي بايللی او وايي چې په دغه حالت کې هم ددښــمن په فکرکې يم زما تربيرغ لاندې به په زرګونو تنه ځوانان راټول شي اوپه پنجاب به بريدوکړو.

خومونږ بيا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ ق کال دراجا رام سنګهـ دخلکوسره په جګړه کې وينو .

په همدغه ډول اميرخان صــوبه دارله پښــتنو پرخلاف دجنګ په ډګر کې و ډيربرياليتوبونه ترلاسه کړل اوده ويل چې دجنګ دوسلې داســتعمال څخه کارنه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو . هماغه ؤ چې پيـــسې اونور ارجذبوونکي مالونه يې پښــتنو ته وردلی کول .پښــتانه يې ســره په خپلوکې واچول ،حال داچې بيا به پښــتانه دجنګ دمشــورې داخيســتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره امیرخان ته راتلل خوپدغه وخت کې دایمل خان قوت زیات شو اوداميرخان صوبه دارفوج نشول کولای چې ایمل خان ته ماتې ورکړي، خوهغه دعبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه اودخپل زوړ سیاست په واسطه یې پښتانه داسې خواره واره کړل چې بیا په اسانۍ سره راغونډنه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږه دپخواراهیسې پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټینګه شي ، الحمدالله زمونږه هیله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لیاقت لري نو مونږته خبرراکړئ چې مونږه هم درسره یوشو، ځکه مونږه ډیرمجبوریت څخه دمغلودواکمنۍ لاندې شپې تیروو ، افغاني مشرانو لیک ورواستوه او ورته یې دایمل خان دلیاقت اوتجربې زیاته ستاینه کړې وه اوورته یې دراتلوبلنه ورکړه ،خوهغوی بیا ورته وویل چې ایمل خان ته ووایې چې ستا ترولقې لاندې ټوله ځمکه په خپلوخلکوتقسیم کړه ،ځکه حکومت دعدل ، انصاف اومساوات سره خوندکړي ، پښتنو مشرانو دایمل خان څخه غوښتنه وکړه خوایمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ویل چې زه څنګه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زیاتو خلکو ترمنځ وویشم خو دمشرانو زیات ټینګارنه یې دځمکې ویشنه ومنله .ایمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول اودایمل خان څخه بیل شوه .

مغلودوخت نه په استفادې سره په تیراباندې حمله وکړه دریاخان دهغوی مقابله وکړه اوپه خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړاود خوست سیمي ته یې یووړه ،اوپه همدې اساس هغه ټولنه اوجمیعت چې اورنګ زیب یې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوشحال خان داثارو دمطالعې څخه داسې معلومېږي چې دخان دژوند وروستي کلونه دډېرو کړاوونو اوستونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه دخوشحال بابا ټول ژوند ته نظرواچوو ،نو دیوداستان په حیث دډېرو تکالیفو اوستونزو سره دهمیشه لپاره لاس اوګریوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانیو ستونزو کې فتحې اوخوشحالۍ موجودې وې خوپه وروستیوتکالیفوکې خوشحالۍ نه وې ،دیوې پیښې څخه به خلاص نه ؤ چې ورپسې به بله پیښه رارسیدلې وه له یوې خوا نه یې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چیرته وخت ندې تیرکړی هرچیرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسمې کړې ،چې خپل پلا ونیسي اومغلوته یې حواله کړي ، خو ګوتو ته یې نه ورتلو
بهرام خان زیات کوښښونه وکړل خوپلایې ونه شو نیولای ، هسې یې دپلار ازاراوپه عذاب تیا په غاړه واخیسته . همداوجه ده چې تراوسه پورې دتاریخ په پاڼوکې دخوشحال خان په اشعارواودافضل خان په تاریخ مرصع کې په بدنوم یادېږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځینو غړیو په مړینه هم ډیرخواشینی ، خفه اوله ناخوالو سره مخامخ وو ، دمصیبتونو اوکړاوونو په همدغه کلونو کې په سیمه کې قحطي اووبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځینې غړي هم له منځه یوړل ، دخان دوه ویشت کلن زوی بخت ناک وفات شو چې خان یې مړینې ډیرخواشینی کړ. دده په مړینه یې هم یوه مرثیه ویلې چې راوړل یې دلته ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک مورااودبخت ناک یوزوی دمرګ کومې ته یوړل بیا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی لیوني سپي وخوړ اومړشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۱۰۹۸) هــ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشــحال خان ته له افضــل خان څخه ډیرګران ؤ . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه تړلي وو، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضــروري نه ګڼم ،دغومړینو اونورو ســتونزو دخان ژوند نورهم درنځونو اوکړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوســتل چې خان بـه دبهرام خان دلاسـه په یوځای کې په قراره وخت نشــو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو ســیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروســتي کلونه وو، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعې په ورځ د۷۸ کالو په عمر له ســترو ملي ارمانونو اوکړاوونوڅخه ډک له دنیا څخه ســترګې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصـیت وصــیت هم دلته راوړم . دافغانســتان دتاریخ اودخوشــحال خان دژوند دپېښو داثارودمطالعې لاندې ځینو کتابونو کښوصیت داسې راغلی .

۱. مـا هلتـه ښــخ کړئ چې دمغلو ســیوری مې پـه خـاوره ونشــې اودمغلودسپرودپښوګردمې په هدیره ونه لویږي))

۲. ماخپل وطن ته ورســوئ اوهلته مې په داســې ځای کې ښــخ کړئ چې دمغلوســیوری مې په خاوره ونشــي اودمغلو دســورو ګدونه مې په قبرنه پریوزي))

۳. زما قبرپه داســې ځای کې جوړکړئ چې دمغلو ســیوری قدرې هم پرې ونه لویږي اودمغلو دســپرو داســونو دپښــو ګرد زما قبرته ون رسـي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشــاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اســاس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامي یې ونه کړي)) .

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱ : خوشحال خان خټک – کامل دوست محمد خان – دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څېړنو بین المللي مرکز(۱۳۷۰) لمریز کال چاپ .

۲ : ننګیالی دزمانې – هیوادمل زلمی – دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمریز چاپ .

۳ : ګام پرګام خوشحال سره – صمیم محمد اصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمریز چاپ .

۴ : په پښتو ادب کې مغلواله – همدرد همایون – پښتو ادبي ټولنه خویشکی نوښار (۱۹۸۹) عیسوي کال چاپ.

۵ : ننګیالی پښتون – مهتمم محمد اکبر – پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمریز چاپ .

۶ : توریالی پښتون – پښتوټولنه دخوشحال خان په ویاړ دسمینار مقالي (۱۳۴۲) لمریز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library